

Nr 47.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående familjebidragen till de värnpliktiga.

Andra lagutskottet har behandlat fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 120 i första kammaren av herr *Eliasson m. fl.* och nr 149 i andra kammaren av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*, dels de likalydande motionerna nr 35 i första kammaren av herrar *Bengtson* och *Heüman* samt nr 49 i andra kammaren av fru *Johansson* i Norrköping *m. fl.*

I motionerna I:120 och II:149 hemställles, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om ett slopande av nuvarande s. k. normerad behovsprövning av familjebidragen till de värnpliktiga göres till föremål för skyndsamt övervägande samt att förslag i ärendet förelägges 1955 års riksdag.

I motionerna I:35 och II:49 hemställles, att riksdagen måtte besluta, att 13 § förordningen den 29 mars 1946 (nr 99) om familjebidrag åt värnpliktiga m. m. (familjebidragsförordningen) skall erhålla ändrad lydelse enligt följande

Förslag till

Förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

13 §.

Nuvarande lydelse:

1 mom. Familjepenning utgår under tjänstgöringstiden. Har tjänstgöringen varat minst trettio dagar, skall familjepenning utgå för ytterligare fem dagar; dock ej efter tjänstgöring jämligt 27 § 1 mom. värnpliktlagen.

Bostadsbidrag enligt 9 §, 10 § och 11 § 2 mom. utgår, beräknat för tjänstgöringsdag, under tjänstgöringstiden.

Föreslagen lydelse:

1 mom. Familjepenning utgår — — verkställes under tjängöringstiden.

Bostadsbidrag enligt 11 § 1 mom. utgår för kostnader för flyttning, som verkställs under tjänstgöringstiden.

2 mom. Om särskilda skäl därtill föranleda, må familjepenning utgå för högst tjugu dagar och bostadsbidrag enligt 9 §, 10 § och 11 § 2 mom. för högst trettio dagar utöver de i 1 mom. angivna tiderna.

Bostadsbidrag enligt 11 § 1 mom. må, om särskilda skäl därtill äro, utgå jämväl för kostnader för flyttning, som verkställts inom trettio dagar efter tjänstgöringstidens slut.

Vad ovan i detta moment stadgats om familjepenning skall i fråga om värnpliktig, som fullgjort tjänstgöring jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, äga tillämpning allenast där est tjänstgöringen upphört tidigare än som vid tjänstgöringens början kunde förutsättas.

Bestämmelserna om bostadsbidrag i detta moment skola icke gälla såvitt angår värnpliktig, som fullgjort allenast repetitions- eller befälsövning eller sådana övningar i förening.

Storleken av familjepenning och bostadsbidrag, som i detta moment avses, bestämmas med hänsyn till föreliggande behov.

3 mom. Beträffande vad som avses med tjänstgöringstid meddelar Konungen närmare föreskrifter.

2 mom. Om särskilda skäl — — — 1 mom. angivna tiderna.

Bostadsbidrag enligt 11 § 1 mom. — — — efter tjänstgöringstidens slut.

Vad ovan i detta moment stadgats om familjepenning och bostadsbidrag skall, såvitt angår värnpliktig som fullgjort allenast repetitions- eller befälsövning eller sådana övningar i förening, gälla endast för det fall tjänstgöringen upphört tidigare än som vid tjänstgöringens början kunde förutsättas.

Storleken av familjepenning — — — hänsyn till föreliggande behov.

3 mom. Beträffande vad som — — — närmare föreskrifter.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1954.

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna I:120 och II:49.

Allmänt om familjebidragsförfattningarna.

Bestämmelser om familjebidrag till värnpliktiga finnes i *förordningen den 29 mars 1946 om familjebidrag till värnpliktiga m. m. (familjebidragsförordningen)* (SFS 1946:99 med ändringar 1947:237, 1950:188, 1951:117, 1952:28, 1953:38 och 1954:364) och *familjebidragskungörelsen* samma dag (SFS 1946:101 med ändringar 1947:711, 1951:118, 1952:58 och 1953:39).

Familjebidragsförordningen trädde i kraft den 1 april 1946. De tidigare bestämmelserna fanns i två den 30 juni 1942 utfärdade förordningar, nämligen krigsfamiljebidragsförordningen och fredsfamiljebidragsförordningen jämte därtill anslutna författningar.

Förmånerna enligt familjebidragsförfattningarna är *familjebidrag* och *hemortslön*. För tillämpning av bestämmelserna om hemortslön kräves dock särskilt förordnande av Kungl. Maj:t, och dylikt förordnande har ej meddelats.

Familjebidragsförmånerna fastställs och utbetalas av kommunala familjebidragsnämnder. Försvarets socialbyrå är tillsynsmyndighet enligt familjebidragsförfattningarna.

Familjebidrag kan utgå i form av familjepening, bostadsbidrag, näringsbidrag, sjukbidrag och begravningsbidrag.

Kostnaderna för familjebidrag bestrides i huvudsak av statsmedel och till återstående del av kommunala medel. Kommunernas andel i kostnaderna är olika för olika former av familjebidrag och i viss mån även för bidrag till olika kategorier av familjemedlemmar. Sålunda svarar staten helt för kostnaderna för familjepening till hustru, med vilken den värnpliktige sammanlever, och barn under 16 år, som står under hans vårdnad, samt för kostnaderna för begravningsbidrag, medan kommunerna bidrager till kostnaderna för näringsbidrag för upprätthållande av rörelse med fem procent, för bostadsbidrag med tio procent samt för familjepening i annat fall än ovan sagts, näringsbidrag för nedlagd rörelse och sjukbidrag med tjugo procent.

Till kostnaderna för familjebidrag har för budgetåret 1954/55 anvisats förslagsanslag å 20 000 000 kr. för armén, 2 200 000 kr för marinen och 2 000 000 kr. för flygvapnet.

Behovsprövningen av familjebidragen.

Familjebidragen är behovsprövade. En allmän bestämmelse härom finnes i 2 § 1 mom. familjebidragsförordningen. Till denna ansluter sig ytterligare föreskrifter i familjebidragsförordningen och familjebidragskungörelsen. Vissa av dessa utgör direkta föreskrifter för behovsprövningen, medan andra hänvisar till föreskrifter, som utfärdats av Konungen. Direktiv för be-

havsprövningen meddelas även i anvisningar, som utfärdats av tillsynsmyndigheten, d. v. s. försvarets socialbyrå.

Behovsprövningen är antingen fri eller normerad. Den normerade behovsprövningen innebär, att detaljerade föreskrifter anger, huru civila inkomster av olika art och storlek skall påverka familjebidragsbeloppet.

Den normerade behovsprövningen tillämpas, då fråga är om familjepenning och bostadsbidrag för den värnpliktiges familj i trängre mening, d. v. s. den värnpliktiges hustru, med vilken han sammanlever, samt hans barn och adoptivbarn under sexton år, som står under hans vårdnad. Bestämmelserna härom finns i första hand i 14 § familjebidragskungörelsen. Dessa innebär, att, beräknat för månad, familjepenningens maximibelopp och bostadskostnaden sammanräknas, varefter från summan av dessa kostnader avdrag efter vissa regler göres för den värnpliktiges och hans familjemedlemmars inkomster. Äger sålunda den värnpliktige under tjänstgöringen bibehålla inkomst av civil anställning, skall hänsyn icke tagas till ett belopp, som uppgår till en fjärdedel av den värnpliktiges avlöning eller motsvarande arbetsinkomst vid tiden omedelbart före inkallelsen, medan återstoden avdrages med hela sitt belopp. Har hustrun arbetsinkomst är en fjärdedel av denna — dock alltid minst 200 kronor — avdragsfri, medan återstoden avdrages med hälften. Särskilda föreskrifter meddelas vidare beträffande inkomst av kapital. Beträffande inkomster i övrigt — d. v. s. främst inkomst av näring eller rörelse — stadgas, att skälig hänsyn till dylika inkomster skall tagas enligt anvisningar, som meddelas av tillsynsmyndigheten.

Anvisningarna har beträffande närings- och rörelseinkomst huvudsakligen formen av vägledande synpunkter för bestämmande av familjepenning och bostadsbidrag. De innebär i huvudsak, att en värnpliktig, som är närings- eller rörelseidkare må av överskott av avkastningen avdragsfritt behålla 100 kronor för månad. Detta avdragsfria belopp må dock höjas, därest den värnpliktiges familjemedlemmar fyller ett arbetskraftsbehov, som föranledes av den värnpliktiges bortovaro och som eljest måst tillgodoses genom anställande av avlönad arbetskraft. Återstoden av överskottet reducerar i sin helhet familjebidraget. — Vid beräkningen av överskottet av näring eller rörelse avdrages i förekommande fall kostnad för en såsom nödvändig ansedd ersättare.

Förlängt familjebidrag.

I 13 § familjebidragsförordningen ges bestämmelser om de tidrymder varunder familjebidrag i dess vanliga former må utgå. Bestämmelserna är så utformade, att bidrag i vissa fall kan utgå för någon tid utöver den värnpliktiges tjänstgöring, s. k. förlängt familjebidrag. Från denna förmån undantages dock i viss utsträckning värnpliktiga, som fullgör tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, d. v. s. fredstida värnpliktstjänstgöring.

För dessa kan nämligen förlängt familjebidrag i princip ifrågakomma allenast i form av bostadsbidrag, och då endast efter tjänstgöring av längre varaktighet. Den gällande lydelsen av 13 § i förordningen framgår av det ovan återgivna yrkandet i motionerna I: 35 och II: 49.

Enligt 1942 års fredsfamiljebidragsförordning gällde, att familjebidrag till värnpliktiga under fredstjänstgöring utgick endast för tid, varunder tjänstgöring fullgjordes. Vid den år 1946 verkställda översynen av familjebidragsbestämmelserna ansågs det motiverat att för ifrågavarande värnpliktiga bibehålla restriktiva bestämmelser rörande rätt till förlängt familjebidrag, och enligt förordningens ursprungliga lydelse kunde dessa värnpliktiga i princip icke erhålla förlängt familjebidrag vare sig i form av bostadsbidrag eller familjepening.

Till belysning av reglerna om inskränkningar i möjligheterna för värnpliktiga, som fullgjort tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen att erhålla förlängt familjebidrag må här återgivas departementschefens uttalande därom i *propositionen 1946:73*, genom vilken förslaget till familjebidragsförordningen framlades för riksdagen:

För värnpliktig, som fullgör fredstjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, är dagen för tjänstgöringens början och för dess slut på förhand bestämd. Med hänsyn härtill föreslås, att den vid beredskaps- och krigstjänstgöring gällande rätten att bibehålla familjepening under fem dagar efter tjänstgöringens avslutande, därest tjänstgöringstiden uppgått till minst 30 dagar, icke skall gälla för ifrågavarande värnpliktiga. Skäl för att familjebidrag skulle utgå under nämnda fem dagar var, när bestämmelsen härom genomfördes, att den värnpliktige därigenom skulle beredas ersättning för eventuella resdagar i samband med tjänstgöringens början och avslutande, och därjämte, att man ville säkerställa att familjebidragsnämnderna hunne bli underrättade om tjänstgöringens upphörande före nästa utbetalningstillfälle. Dessa skäl föreligga icke beträffande fredstjänstgörande värnpliktiga i vidare mån än då resan till respektive från tjänstgöringsorten tager i anspråk längre tid än inrycknings- respektive utryckningsdagen. Endast i sådant fall bör familjepening få utgå utöver tjänstgöringstiden jämte in- och utryckningsdagarna. Detta har tillgodosetts genom den föreslagna nya lydelsen av 1 momentets första stycke.

I 1 mom. tredje stycket har intagits ett stadgande, att förlängd familjepening och förlängt bostadsbidrag, som efter särskild prövning må beviljas efter krigs- och beredskapstjänstgöringens upphörande, icke må beviljas efter fredstjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen i andra fall än då tjänstgöringen kommit att upphöra tidigare än som ursprungligen kunnat förutsättas, d. v. s. vid hemförlovning i anledning av sjukdom eller av annan särskild orsak.

1945 års försvarskommitté berörde i betänkande den 25 november 1947 angående försvarets organisation (SOU 1947: 72) en i anledning av motion vid 1946 års riksdag behandlad fråga om införande av en särskild utryckningspremie om minst 100 kronor, avsedd att tilldelas den värnpliktige vid rekrytutbildningens slut. Kommittén avstyrkte förslaget.

Försvarets socialbyrå, som erhöll uppdrag att överväga de synpunkter, som framkommit vid remissbehandlingen av kommitténs förslag, förklarade sig hysa den uppfattningen, att förlängt familjebidrag borde beredas i stället för en till alla värnpliktiga utgående, lika stor utryckningsförmån, och föreslog, att de inskränkande bestämmelserna rörande förlängt familjebidrag i samband med fredstjänstgöring måtte upphävas. Som motivering härför anförde byrån:

Även om vid tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen in- och utryckningsdagarna må vara på förhand kända, föreligga enligt byråns förmenande i vissa fall behov av s. k. förlängt familjebidrag. Utryckningsdagen har nämligen i vissa fall infallit så, att den värnpliktige på grund av helger och liknande omständigheter — även om han återgått till före militärtjänstgöringens påbörjande innehavd anställning — varit förhindrad att för viss relativt lång tid förskaffa sig arbetsinkomst. I andra fall ha svårigheter uppkommit på grund av att avlöning i civilt arbete utbetalats i efterskott. För den värnpliktige måste det i dylika fall framstå såsom obilligt, att familjebidrag icke må utgå under viss tid efter militärtjänstgöringens slut.

Socialbyråns förslag upptogs till bedömning i *proposition 1951:17*. Föredragande departementschefen ansåg vad som förekommit i frågan sedan familjebidragsförordningens tillkomst icke ha givit övertygande skäl för frångående av den ståndpunkt, som då intogs. Han förklarade sig icke vara beredd att förorda socialbyråns förslag och ansåg sig icke heller kunna biträda förslaget om särskild utryckningspremie. Uttalandet föranledde icke någon erinran av riksdagen (andra lagutskottets utlåtande nr 14, riksdagskrivelse nr 60).

Vid *1952 års riksdag* begärdes i motioner, att en utredning angående bl. a. förlängt familjebidrag för värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöring, skulle komma till stånd. Andra lagutskottet avstyrkte i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 3 bifall till motionerna under hänvisning till det tidigare ställningstagandet i frågan. Utskottet framhöll därvid även att ett genomförande av förslaget om förlängt familjebidrag torde bliva förenat med ganska stora kostnadsökningar.

Försvarets socialbyrå hemställde i skrivelse den 28 oktober 1952 ånyo, att de i familjebidragsförordningen stadgade restriktionerna i fråga om förlängt familjebidrag efter fredstjänstgöring skulle upphävas. Frågan härom, anförde byrån, måste ses i samband med ett av byrån samtidigt framlagt förslag om ändrad tidsberäkning för bostadsbidrag. Detta förslag innebar, att bostadsbidragen skulle utgå med vad som belöpte på tjänstgöringstiden i stället för att såsom enligt de ursprungliga familjebidragsbestämmelserna beräknas efter hyresförfallodagar.

Förslaget om ändrad tidsberäkning av bostadsbidragen genomfördes vid *1953 års riksdag*, och i samband därmed infördes även den möjlighet att erhålla förlängt bostadsbidrag efter avslutad fredstjänstgöring, varom nu stadgas i 13 § familjebidragsförordningen. Däremot avvisade statsmakterna

förslaget om förlängd familjepenning. Beträffande förlängningen av familjebidragen yttrade föredragande departementschefen (prop. 1953:21):

I fråga om förlängning av familjepenningen är jag icke beredd att frångå den ståndpunkt som så nyligen intagits av Kungl. Maj:t och riksdagen. Ej heller kan jag biträda ett under remissbehandlingen framlagt förslag om premier till utryckande värnpliktiga.

Däremot kommer frågan om förlängt bostadsbidrag i ett nytt läge där-est det förslag rörande ändrad tidsberäkning av sådant bidrag som jag i det föregående förordat vinner bifall. Detta förslag är som nämnts av den innebörden att bostadsbidragen, vilka nu beräknas efter hyresförfallodagar, i stället skall utgå med vad som belöper på tjänstgöringstiden. En följd av förslaget blir att bostadsbidrag i vissa fall kan komma att utgå för kortare tid än nu är fallet.

Ett exempel — hämtat från utfärdad generalorder — må här anföras.

En kontingent värnpliktiga inrycker den 9 februari 1953 och utrycker den 3 september samma år. Tjänstgöringstiden omfattar 207 dagar. Denna tid inrymmer 7 hyresförfallodagar och enligt gällande regler utgår bostadsbidrag för månaderna mars—september eller för 214 dagar. Enligt det nu framlagda förslaget utbetalas endast det bostadsbidrag som belöper på tjänstgöringstiden, d. v. s. på 207 dagar.

Det synes i det anförda exemplet vara av billighetsskäl påkallat att hyrorna för såväl mars som september i mån av behov förskottas genom bostadsbidrag. För att så skall kunna ske efter genomförande av förslaget om beräkning av bostadsbidrag efter tjänstgöringstid måste emellertid möjlighet skapas att förlänga bostadsbidraget för, i detta fall, (214—207 =) 7 dagar.

Med tanke på dylika fall finner jag billighet och rättvisa tala för att — därest förslaget om ändrad tidsberäkning för bostadsbidrag vinner bifall — möjlighet till förlängning av sådant bidrag efter avslutad fredstjänstgöring införes.

Förlängt bostadsbidrag bör endast kunna utgå efter mera långvarig tjänstgöring. I författningstexten torde emellertid icke kunna göras annan gränsdragning än att undantag göres för repetitions- och befälsövningar.

Utskottet.

I motionerna I: 120 och II: 149 behandlas frågan om ett slopande av den nuvarande s. k. normerade behovsprövningen av familjebidragen. Denna fråga är av komplicerad beskaffenhet, och en ändring av de nuvarande bestämmelserna förutsätter noggrant övervägande av bl. a. de ekonomiska konsekvenserna. Enligt vad utskottet erfarit har chefen för försvarsdepartementet för avsikt att inom den närmaste framtiden föranstalta om en allmän översyn av familjebidragsbestämmelserna. Denna översyn kommer att innefatta även den i motionerna behandlade frågan. Med hänsyn härtill torde en framställning av riksdagen i ärendet ej vara påkallad.

I motionerna I: 35 och II: 49 framlägges förslag till sådan ändring i familjebidragsförordningen, att de värnpliktiga skall kunna i viss utsträck-

ning erhålla förlängt familjebidrag i form av familjepenning efter avslutandet av tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen, d. v. s. fredstida värnpliktstjänstgöring. Även denna fråga kommer, enligt vad utskottet inhämtat, att omfattas av försvarsdepartementets förestående översyn av familjebidragsbestämmelserna. Med ställningstagandet till den föreslagna författningsändringen bör därför enligt utskottets mening tills vidare anstå.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A. att motionerna I: 120 och II: 149 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 35 och II: 49 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 november 1954.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Norman, Sunne, Nils Elowsson*, Axel E. Svensson, Anders E. Johansson, fru Carlqvist, herrar Magnusson och Nils Theodor Larsson;

från a n d r a kammaren: fru Johansson i Norrköping, herrar Hagård, Lundberg, Carlsson i Bakeröd, fröken Höjer, herr Svensson i Göteborg, fröken Sandell och herr Königson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.